

FÖLDTANI KÖZLÖNY

Band LXX. kötet

1940 április—június.

Heft 4—6. füzet.

I. ELNÖKI BEKÖSZÖNTŐ.

A Magyarhoni Földtani Társulat fennállásának 90-ik évében, Főméltóságú vitéz nagybányai Horthy Miklós Kormányzó Úr országglásának 20-ik évfordulóján, az 1940. március hó 6-án tartott ünnepi ülésen elmondotta:

Papp Károly elnök.

— A III. sz. mellékleten két fényképpel. —

Hiszek egy Istenben, hiszek egy Hazában,
Hiszek egy isteni örök Igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában,
Amen!

Mélyen tisztelt ünnepi ülés!

Március hó elsején mult húsz éve annak, hogy a magyar nemzetgyűlés titkos szavazással vitéz nagybányai Horthy Miklóst, a nemzeti hadsereg Fővezérét, *Magyarország Kormányzójává* választotta.

A húsz éves forduló előestéjén rendezett „*Magyar hódolati ünnepélyen*” a Magyarhoni Földtani Társulat képviselőjében részt vettem.

A Pesti Vigadóban hazánk összes egyesületeinek küldöttjei megjelentek, akiknek nevében gróf Teleki Pál, az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga elnöke mondta az ünnepi beszédet.

Ebben a beszédben benne volt mindaz, amit a tudós államelnök Úr *Főméltóságú Urunkról*, az Ő államalkotó bölcsességéről, keresztény magyar érzéséről és emberi nemes vonásairól elmondhatott.

Úgy érzem azonban, hogy mi magyar geológusok még *külön hálával* és köszönettel *tartozunk* Főméltóságú Kormányzó Urunknak, és eme különleges hálaunkat óhajtom itt néhány szóval megvilágítani.

Húsz esztendővel ezelőtt romokban hevert az egész régi Magyarország.

A Kárpátok övezte *ezeréves birodalom öt felé szakadt*, s a Magyar Szent Korona országainak csak egy negyed része maradt a miénk. Elvesztítettük tengerünket, összes magas hegységeinket, összes nemes érceinket, de ami talán még ezeknél is súlyosabb volt, elvesztítettük reményünket, hogy mindezeket a közel jövőben vissza kapjuk.

Ezt a reményünket adta vissza Főméltóságú Kormányzó Urunk azáltal, hogy rendet teremtett hazánkban, az egymással eivakodó tömegeket fegyelmezte és munkára szorította. Mi, idősebb emberek, akik országunk megesonkítása miatt szinte kétségbe estünk, Kormányzó Urunk erélyes útmutatása nyomán, lassankint visszatértünk a remény útjára. Tanuló ifjúságunk pedig az elmúlt évtizedben már ebben a bizakodó hangulatban, fokozott munkakedvvel tanult és dolgozott.

És íme, *alig húsz év múlva*, — az Isteni Gondviselés jóvoltából és Kormányzó Urunk bölcs országlásából, — *visszakaptuk* felvidékünk egy részét és *Kárpátalját*, amelynek hágóin egykoron *Árpád-Apánk* seregei Pannoniába vonultak.

A Verekei hágó ismét a miénk lett, ahonnét több mint ezer évvel ezelőtt, a 895. évben *Árpád* fejedelem vezéréivel és lovas hadseregével leereszkedve, elfoglalta a Tisza síkságát, Erdélyt és Pannoniát.

Kárpát aljával visszakaptuk magas hegységeink koszorújának egyik értékes *darabját*, amelynek kikutatása és feltárása évtizedekre szóló munkát ad geológusainknak, bányászainknak és mérnökeinknek egyaránt. *Kárpátalja visszacsatolása* tehát valóban egy *második honfoglalás előmunkája*, amelynek áldásait főképp műszaki köreinkben fogják érezni.

Mindezekért mi magyar geológusok hálásan gondolunk *Főméltóságú Kormányzó Urunkra*, és dicsőséges országlása harmadik évtizedének 6-ik napján arra kérjük a Mindenhatót, hogy Nagybányai vitéz Horthy Miklós urat, Magyarország Főméltóságú Kormányzóját, Fennkölt lelkű Hitvesével és Szeretett Családjával együtt áldja meg minden testi és lelki jóval, s Hazánk javára őket a jó Isten igen sokáig éltesse!

Mélyen tisztelt szakülés!

Amidőn elsőizben van szerenésém az újonnan választott tisztikar tagjaival együtt a Magyarhoni Földtani Társulat előtt megjelenni, *első szavam a köszönet kifejezése*, amiért a Társulat elnöki, alelnöki, főtitkári, és titkári tisztségeire bennünket megválasztani méltóztattak.

Másodsorban köszönetünket fejezzük mélyen tisztelt Elődeinknek, nevezetesen Vendl Aladár Elnök Úr, Liffa Aurél másodelnök Úr önméltóságainak, és Papp Ferenc elsőtítkár Úrnak azért, hogy Társulatunkat a nehéz időkben vezetni, és úgy anyagi, mint szellemi téren fejleszteni iparkodtak. Választmányunk bizonyára megtalálja annak a módját, hogy kiváló elődeinket Társulatunk a legmagasabb¹ kitüntetésben részesítse.

Február 14-i közgyűlésünkön Vendl Aladár elnök úr részletesen ismertette társulatunk keletkezését; elnöki megnyitójából megtudtuk, hogy 90 éves társulatunk a földekerekség geológiai társulatai között időrendben a negyedik, amennyiben csak a londoni, párisi és berlini geológiai társulatok előzték meg.

Ez alkalommal rövidesen áttekintem Társulatunk működésé-

A Magyarhoni Földtani Társulat fennállásának 90-ik évében az elnök köszönti vitéz Horthy Miklóst, Magyarország Főméltóságú Kormányzóját, országglásának 20 éves fordulóján, az 1940 március 6-án tartott ülésen. Balról jobbra Telegdi Roth Károly alelnök, Papp Károly elnök, Horusitzky Ferenc főtitkár, Bartkó Lajos másodtitkár.

A Magyarhoni Földtani Társulat 1940 március 6-án tartott ünnepi ülésének résztvevői. Balról jobbra az első sorban Rozlozsnik Pál, Böhm Ferenc, Vitális István, Schréter Zoltán, Papp Simon, Zsivny Viktor, a második sorban Vajk Raul, Fekete Jenő, Vigh Gyula, Tavy Lajos, Noszky Jenő, Sümeghy József, Schmidt Eligius Róbert társulati tagok és összesen 75 főnyi hallgatóság.

nek legfontosabb eredményeit, kapcsolatban Ső kötetet kitevő kiadványainkkal.

Amikor a mult század közepén a Magyarhoni Földtani Társulat megalakult, csaknem összes szakférfiaink a selmeci bányászati akadémiáról kerültek ki, így Hantken Miksa, Szabó József, Zsigmondy Vilmos, sőt még a hirneves Hauer Ferenc lovag, a bécsi geológiai intézet igazgatója is Selmecen tanult 1840—1844 között. Az első geológusokat főképp Pettkó János tanár-nevelte, aki 1847-től 1871-ig az ásvány közettant, földtant, sőt az őslénytant is lelkesedéssel tanította. A későbbi nemzedék, mint Böckh János, Winkler Benő és kartársai, mindannyian Pettkó selmeci tanár iskolájából kerültek ki.

Hazai társulataink és intézményeink akkori viszonyait tekintve azt látjuk, hogy az 1830-ban alapított *Magyar Tudományos Akadémia* akkortájt még csak a magyar nyelv és a magyar történelem művelésével foglalkozott, mert a természettudományokat művelő III. osztálya csak később létesült.

Ellenben az 1841-ben alapított királyi magyar *Természettudományi Társulat* kezdettől fogva felkarolta a geológusok működését. Ugyanesak nagy szolgálatokat tett az ásványtannak és őslénytannak az 1807-ben alapított *Magyar Nemzeti Múzeum*, különösen 1840-től kezdve, amikor a gróf Batthány Antal esztergomi heregérsektől ajándékozott telken máig álló palotája felépült.

A magyar geológusok magasabb kiképzése azonban Bécsben történt, ahol az 1849-ben alapított *császári királyi birodalmi földtani intézet* Európa legkiválóbb geológusait nevelte. A hatalmas birodalom: *Öster-Reich*, tehát *Kelet-Európai Birodalom*, amelyről szálló ige volt *Austria erit in orbe ultima = Ausztria túl éli a világot*, magába foglalta a Kárpátok koszorúját, Gácsországtól Szilézián át az egész csehországi őshegységet, az Alpok magas hegységének felét, Lombárdiát, Dalmáciát — tehát Európának geológiaiilag legváltozatosabb vidékeit. A esászári udvar bőkezűségével gyámolított geológiai intézetben tanult például Riehthofen Ferdinánd báró, a magyar riolit kőzet felfedezője (1860) s Zittel Károly a vértés-fornai rétegek első leírója (1862).

Ezen kiváló fiatal geológusokkal együtt működtek a selmeci növendékek, mint Böckh János és kartársai a bécsi intézetben.

Pesti egyetemünk tanárai, a szabadságharc leverése után, kénytelenek voltak a bécsi udvartól ide küldött kollégáikkal együtt működni. Így Peters Károly osztrák geológus, a *Bihari Rézbánya* monográfusa, 1855-től 1861-ig tanította Pesten az ásványföldtant, Brühl Károly zoológus, a *Phoca Holitschensis* leírója 1858-tól 1861-ig, a pesti egyetem tanára volt.

Ezen viszonyok miatt Szabó József, aki már 1850-ben helyettes tanár volt egyetemünkön, csak 1861-ben foglalta el véglegesen az ásványtani és földtani tanszéket. Ezen időre, az elnémetesítő korszakra, visszatekintve, tudjuk értékelni a Magyar-

honi Földtani Társulat dicsőséges multját, magyar előadásaiival és magyar nyelvű folyóiratával.

A Magyarhoni Földtani Társulat Munkálatainak I. kötetében, amely 1856-ban jelent meg, s amelyben a szerkesztő Kováts Gyula Erdőbénye ásatag virányairól írt kitűnő paleobotanikai munkát, meglepően érdekes tanulmány látott napvilágot, amely főképp a petróleum kutatókat fogja érdekelni.

Pettkó János, az imént említett selmeezi tanár a Kis Kárpátok és a Morva folyó közéről szóló geológiai tanulmányának utolsó fejezetében leírja a forrásokat, s a következőket jelenti:

„Holies és Egbell között az erdő szélén van a kojatjini forrás, amelynek vizén földolaj-hártya vonul el és belőle könszéneg (hydrocarburet) buborékok szállnak el. E buborékok esendes időben meggyújtva égnek. A szomszédos Szmredak nevű falu forrásában a víz íze, szaga záptojásos, lúgos és keserű, rajta opalizáló hártya terül el. A hártyát valószínűleg szabad földolaj képezi. Naphta jelenléte kétséget nem szenved.” (Munkálatok I. füzet, 68. oldal).

Pettkó János 1852. évi leírása mindeddig elkerülte a geológusok figyelmét, mert sem Böekh János, sem Posewitz Tivadar petróleum-monográfiái nem említik ezt az adatot.

Úgy, hogy 60 év múlva, az 1912. évben Böekh Hugó és Papp Simon újból fedezték fel az egbelli olajmezőt, egy Amerikából visszatért molnár földigáz mótora nyomán.

Ime tehát, nines semmi új a Nap alatt! Pettkó János éles megfigyelésével már akkor észrevette a nafta-forrást, amikor hazánkban a naftát még csak koesi kenőesnek használták. Ugyanis a petróleumot világításra csak a következő, 1853-ik évben kezdték használni.

Régi iratokból kitűnik, hogy a petróleum világítást Sehreiner boryslawi tej- és koesi-kenőes kereskedő fedezte fel. Az 1852. év őszén Gáeországbán hirtelen havazni kezdett, s késő tavaszig elzárta a szatóesot a világtól. Minthogy faggyú gyertyája elfogyott, a földi viaszba kanóeot esavart, s ezzel világított. A tavasz beálltával pineéjében a petróleum kutat megásta és lámpát készített. Sehreiner lámpáit először 1853-ban a lemergi közkórházba vezették be, ahonnét esakhamar Béesebe is eljutott és a esászár-városból indult el világhódító útjára.

A Magyarhoni Földtani Társulat Munkálatai az V.-ik kötetel 1870-ben megszűntek, utolsó kötetében Hoffmann Károly értekezését látjuk, amelyben a *Zsily-vögyi szenteknőnek első szakszerű leírása* foglaltatik, földtani térképpel, szelvénnnyel és 1 tábla kövület rajzzal.

A Munkálatok megszűnése összeesik a m. k. földtani intézet alapításával, minthogy 1870-től kezdve a gazdag állami támogatást élvező intézet adta ki a nagyobb geológiai munkákat. Társulatunk pedig a geológia terén történt haladások ismertetésére 1872-ben megalapította a *Földtani Közlönyt*. A millénium idején, 1896-ban, amikor Társulatunk elnöki tisztét Böekh János, a földtani in-

tézet igazgatója vette át, folyóiratunk egyuttal a m. k. földtani intézet hivatalos közlönyévé vált, amely címet mind a mai napig viseli.

Társulatunk 50 éves fennállásakor, 1900-ban már megépült a m. k. földtani intézet Stefánia-úti palotája, s ezután a társulat az intézettel teljes összhangban működött. Az 50 éves fennállás emlékére alapították a *Szabó József emlékérmét*, amelynek első példányát Böckh Jánosnak, a földtani intézet igazgatójának ítélték oda a petróleum kutatások terén kifejtett működésének elismerésül.

A Földtani Társulat fejlődésével a Földtani Közlöny is mind terjedelmesebb lett, s fürgeségével, mindig megelőzte az állami intézmények későbbben jelenő kiadványait. Így például Közlönyünk 1905. évi 35-ik kötetének májusi füzetében jelent meg az első közlemény a *Bihar hegység alumínium érceiről* Szádeczky Gyula kolozsvári egyetemi tanártól. Ugyanesak Közlönyünk 1910. évi 40. kötetének májusi számában jelent meg az első közlemény a *kis-sármási gázkútról*, magyar és francia nyelven.

Rendkívül érdekes tanulmány jelent meg az 1911. évi 41 kötetben id. Lóczy Lajostól, t. i. egy régi szakvéleménye az 1893. évből a *romániai pakura nevű földi kátrányról*: amikor Kampina és Prahova vidékén birkabőr tömlőkkel merítették ki a sekély kútból a petróleumot. Lóczy már akkor jelezte itt két vonulatot, amelyen jelenleg a Steaua Romana fűrótorony erdei sorakoznak.

Az 1912. évi 42-ik kötetben jelent meg az artézi kutak törzskönyvezéséről tartott tanácskozás, amely összefoglalta az akkor élő legkiválóbb hidrogeológusok véleményét.

Társulatunk fejlődésének tetőpontját a világháború előtt, Schafarik Ferenc elnöksége idején érte el, amikor 730 taglétszám mellett összvagyonunk 58.000 korona s évi bevételünk 22.000 korona volt. Ugyanekkor az 1912. évben a *Földtani Közlöny*, néhány oldal híján, 1000 oldalra terjedt. 1914-ben társulatunk új szakosztállyal: a *Barlangkutató Szakosztállyal* bővült.

A világháború kitörése megbénította a munkakedvet; nem is esoda, hiszen a földtani intézetből 13 tag harettre vonult, s 1917-ben a 700 tag közül 80 katonai szolgálatban volt. Társulatunk mindamellettt iparkodott munkásságát a hadi geológia terén folytatni, sőt 1918-ban megalakította a *Hidrologiai Szakosztályt*, ami által társulatunknak immár két szakosztálya működött.

A világháború, illetőleg a trianoni békeszerződés az 1921. és 1922. években mutatta romboló hatását, amikor is az 51. és 52-ik kötet együttes terjedelme 120 oldalra esökkent.

Társulatunk 75 éves fennállása idején 1925 május havában Mauritz Béla elnök úr igen részletesen ismertette társulatunk történetét, míg Pálffy Mór a m. kir. földtani intézet fejlődését és Treitz Péter az agrogeológia feladatait méltatta.

Az 1932. évben Vendl Aladár műegyetemi tanár vette át az elnöki tiszteletet, s Liffa Aurél alelnök és Papp Ferenc

főtitkár segédkezésével társulatunk működését magas fokra emelt

Nevükhöz fűződik a *Földtani Értesítő* új évfolyamának megindítása. Ugyanis a régi *Földtani Értesítő* 1880, 1881 és 1882 évben megjelent kötetei nyomán újra alkották ezt az értékes kis folyóiratot. A *Földtani Értesítő* 1936—1939 évi negy kötete, mindegyik 4—4 füzettel, legjelesebb geológusaink összefoglaló tanulmányait hozta, s hazai mélyfúrásaink legújabb eredményeiről pontosan és gyorsan tájékoztatta a magyar közönséget.

Áttekintésem során meg kell emlékezni külön kiadványainkról is. Ezek a következők:

1. 1874-ben jelent meg Posepny bányageológus német nyelvű munkája *Rézbánya érctelepeiről* 5 térkép melléklettel.

2. 1900-ban Koeh Antal: *Az Erdélyi medence harmadkori képződményeinek* II. része, a neogén; 3 táblával és 50 ábrával magyar és német nyelven.

3. 1905-ben Staub Mórie paleobotanikai műve a *Cinnamomum*-félékről 26 táblával, magyar és német nyelven.

Mind a három eredeti, alapvető munka.

4. Végül bemutatom itt a millenium idején, 1896-ban kiadott térképet, a magyarázó szöveggel együtt.

Magyarország geológiai térképét 1:1,000,000 mértékben a m. k. földtani intézet geológusai állították össze, azonban kiadás előlőből a Földtani Társulatnak adták át. Az izléses térkép már a bolognai kongresszus színjelzéseivel készült, s annak idején az ezredéves kiállítás külföldi látogatói előtt nagy sikert aratott.

Bíráloíknak csak az az egyetlen kifogásuk volt ellene, hogy a geológiai színezés csak az ország határáig terjedt, s a Magyar Szent Korona országainak határvonálán mindennemű jelzés megszakadt. Erre ma azt mondhatnók, hogy hálát adnánk mindannyian a jó Istennek, ha csak az itt megvont határokig juthatnánk a geológiai felvételekkel.

Társulatunk tehát eddigelé megjelent 85 *kötetnyi folyóiratával* s eme szép *geológiai térkép* kiadásával, az elmúlt 90 évben bebizonyította életrevalóságát.

Ha végig tekintünk régi hazánk azon főiskoláin, ahol geológiát tanítottak és műveltek, úgy a budapesti, kolozsvári és zágrábi három Egyetemünk, budapesti Műegyetemünk, selmeci bányászati Akadémiánk és a magyaróvári gazdasági Akadémiánk tűnik szemünkbe.

Megcsónkított hazánkban megsaporodtak egyetemeink a budapesti közgazdasági, a debreceni, szegedi és pécsi egyetemekkel. Emez egyetemeken és a soproni bányászati egyetemen ma már vaskos kiadványok hirdetik a geológiai kutatásokat, úgy hogy vidéki egyetemeink a geológiai kutatások gőpontjaivá váltak.

Ezenkívül a m. k. földtani intézet munkaköre az utolsó tíz évben rendkívül megsaporodott, mert míg régebben csakis a földmívelésügyi minisztérium számára dolgozott, addig újabban a pénzügyminisztérium és az iparügyi minisztérium is igénybe veszi

munkásságát. Sőt a bámulatos sikerrel működő *Eurogasco*, (újabbán *Maort*) vállalat is számos geológust foglalkoztat, akiknek tudományos kutatásai rohamos léptekkel fejlesztik hazánk geológiai megismerését.

Ilyen viszonyok között a Magyarhoni Földtani Társulat szerepe is fokozódik, azáltal, hogy a geológiai kutatások leszűrt eredményeit ismerteti és megvitatja.

Bár a leszűrt eredményeket nem úgy értjük, mint egyes szakokban, hogy csak az 50 éves igazságokat szabad tanítani, azonban kétségtelen, hogy a fantasztikus elméleteket mindig célszerű tárgyi megfigyelések bírálata alá vonni. Épen ebben a célban nagy szerepe van Társulatunknak, ahol mindenki szabadon terjesztheti a szakkörök elé megfigyeléseit és elméleteit. Igérem úgy a magam, mint tisztársaim nevében, hogy szaktársainkat a szabad vélemény nyilvánításában mindig támogatjuk.

Beköszöntőm végezve, emlékezetem ismét visszaszáll a régmúltba! Tagtársaink között ma már kevesen vannak, akik társulatunk alapítói közül egyiket vagy másikat személyesen ismerték. *Kartársaink* közül Liffa Aurél, Vitális István és esekélységem azok, akik 50 évvel ezelőtt Szabó Józsefet és Hantken Miksát hallgattuk, sőt Szabó József előtt 1892-ben még alapvizsgáztunk. Szakvizsgálatainkat azonban már Krenner József előtt tettük le, mert 1894-ben úgy Szabó József, mint Hantken Miksa az örökkévalóságba költöztek. Áldott legyen az emlékük!

II. ÉRTEKEZÉSEK.

AZ ABAUJ-TORNA MEGYEI HERNÁDZSADÁNY KÖRNYÉKÉNEK FÖLDTANI LEIRÁSA.

Az 1—9. ábrával.

Irta: *Körössy László.**

Értekezésem tárgya az Eperjes-Tokaji hegység nyugati lejtőjének egyik területe, Alsómislye, Eszkáros, Hernádszadány és Abaujnádasd, abaujvármegyei községek környéke. Délen az egykori trianoni országhatár mentén futó Nádaspatak, nyugaton a Hernád alluviális síksága, északon az Alsó- és Felsőmislye közti vonal, keleten pedig a Kőszálhegy-Szurokhegy vonala határolja. Ezt a terület a 4567/1 Nagyszaláne és 4567/3 Füzér jelzésű 1:25.000 térképlapok délnyugati, illetve az utóbbinak északnyugati részei ábrázolják.

* Bemutatta a Magyarhoni Földtani Társulat 1940. április hó 3-án tartott szakülésén.